

T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI
ÇÖLLEŞME VE EROZYONLA
MÜCADELE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ÇÖLLEŞME İLE MÜCADELE ULUSAL STRATEJİ BELGESİ

2013-2023

T.C.

ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI

ÇÖLLEŞME VE EROZYONLA MÜCADELE
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ÇÖLLEŞME İLE MÜCADELE
ULUSAL STRATEĞİ BELGESİ
2013-2023

ÇÖLLEŞME İLE MÜCADELE ULUSAL STRATEJİ BELGESİ

YÖNETİCİ ÖZETİ

Çölleşme, 110 ülkede yaşayan 1,2 milyar nüfusu doğrudan tehdit etmektedir. Türkiye’de çölleşme ile mücadelenin geçmişi cumhuriyetin ilk yıllarına dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesine taraf olmadan önce de Türkiye’de önemli hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılmış ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar Sözleşmeye taraf olma ve bu kapsamda 2005 yılında hazırlanan Ulusal Eylem Programı ile daha da hız kazanmıştır.

Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi’nin 2007 yılında yapılan Sekizinci Taraflar Konferansı’nda, “10 Yıllık Strateji Belgesi” kabul edilmiş ve 195 taraf ülkeden bu belgeyi esas alarak ulusal strateji belgesi hazırlamaları kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda Türkiye ve İspanya’nın diğer ülkelere öncü olmaları istenmiştir. Bu bağlamda Türkiye 2012 yılında Çölleşme ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi’ni taslak olarak hazırlamıştır.

Ulusal Strateji Belgesi hazırlık çalışmaları kapsamında, 8-9 Kasım 2012 tarihlerinde Ankara’da ve 20-21-22 Kasım 2012 tarihlerinde Afyonkarahisar’da, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, üniversitelerden çok sayıda temsilcinin katıldığı iki çalıştay düzenlenmiştir.

2013-2023 Çölleşme ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi projesinde katılımcı bir süreçle “ufuk (vizyon)” belirlenmiştir ve bunun altında 5 adet stratejik hedef, 14 adet beklenen etki, 14 adet gösterge bulunmaktadır. Ardından “temel vazife (misyon)” belirlenmiş ve burada da 9 adet uygulama hedefi, 36 adet çıktı ile uygulama çerçevesi oluşturulmuştur.

Ufuk (Vizyon): Sürdürülebilir çevre ve doğal kaynak yönetiminde, koruma, geliştirme ve faydalanma dengesi içinde kuraklığın olumsuz tesirlerinin ve çölleşmenin (arazi bozulumu) azaltıldığı ve etkilenen arazilerin iyileştirildiği, kırsal kalkınmanın sağlandığı ve uluslararası işbirliğinin geliştirildiği önder bir Türkiye.

Stratejik Hedefler:

1. Çölleşmeden etkilenmesi muhtemel ve etkilenmiş ekosistemlerin, erozyon, suyun sürdürülebilir olmayan kullanımı gibi çölleşmeye sebep olan faktörlerden korunması ve mevcut durumunun iyileştirilmesi
2. Çölleşmeden doğrudan etkilenen ve etkilenmesi muhtemel nüfusun hayat şartlarının / kalitesinin iyileştirilmesi
3. Ortak çalışmalar yoluyla üç Rio Sözleşmesi başta olmak üzere ilgili uluslararası sözleşme, ulusal strateji, plan ve programlar arasında sinerji oluşturulması
4. İkili, bölgesel ve küresel çölleşme ile mücadele çalışmalarına öncülük edilmesi ve destek olunması
5. Çölleşme ile mücadele ve kuraklık etkilerinin azaltılması konusunda yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörler arasında etkili bir ortaklık ve eşgüdüm oluşturularak gereken ortam ve kapasitenin geliştirilmesi

Temel Vazife (Misyon): Bilinçlendirme, kapasite ve teknoloji gelişimi, mali kaynak tahsisi vasıtasıyla, kuraklığın olumsuz etkilerini ve çölleşmeyi azaltan, bozulan arazilerin iyileştirilmesine yönelik ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayan, yerel katılımı ve uluslararası diyalogu geliştiren politika ve programları uygulamak.

Uygulama Hedefleri:

1. Sürdürülebilir arazi yönetimi
2. Kırsal kalkınma
3. Ulusal eşgüdüm ve işbirliği

4. Politik çerçeve
5. Uluslararası eşgüdüm ve işbirliği
6. Kamuoyu oluşturma, bilinçlendirme ve eğitim
7. Bilim ve teknoloji, izleme ve değerlendirme
8. Yönetsel yapılanma ve kurumsal kapasite geliştirme
9. Finansman

“Türkiye Çölleşme ile Mücadele Ulusal Stratejisi” 2013 yılının Nisan ayında düzenlenecek olan bilgilendirme toplantısı ile paydaşlara tanıtılacaktır.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AR-GE	Araştırma-Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
BMÇMS	Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi
BÇUSEP	Biyolojik Çeşitlilik Ulusal Stratejisi ve Eylem Planı
BTK	Bilim ve Teknoloji Komitesi
CICA	Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı
ÇEM	Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü
ÇMUEP	Çölleşme İle Mücadele Ulusal Eylem Programı
EAGÜ	En Az Gelişmiş Ülkeler
EMEP	Erozyonla Mücadele Eylem Planı
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
ICARDA	Uluslararası Kurak Alanlar Tarımsal Araştırmalar Merkezi
IUCN	Dünya Doğayı Koruma Birliği
İDEP	İklim Değişikliği Eylem Planı
İDUS	İklim Değişikliği Ulusal Stratejisi
İDUEP	İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı
İDKK	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
MDGs	Binyıl Kalkınma Hedefleri
NCSA	Ulusal Kapasite Değerlendirmesi
QA/QC	Kalite Temin/Kalite Kontrol
SKEP	Sel Kontrolü Eylem Planı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TKMEP	Tarımsal Kuraklıkla Mücadele Eylem Planı
TUOP	Türkiye Ulusal Ormancılık Programı
UHYS	Ulusal Havza Yönetim Stratejisi
UKB	Ulusal Koordinasyon Birimi
UKEP	Ulusal Kapasite Artırım Eylem Planı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNIDO	Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı
USKYS	Ulusal Su Kalitesi Yönetim Stratejisi
WWF	Dünya Doğayı Koruma Vakfı

TANIMLAR

Çölleşme: Kurak, yarı kurak ve kuru alt nemli alanlarda iklim değişimleri ve insan aktivitelerinin de dahil olduğu çeşitli etmenlerin sonucunda oluşan “Arazi Bozulumu”dur.

Arazi bozulumu: Doğal olaylar ve/veya insan aktiviteleri sebebiyle orijinal doğal ekolojik görevinin ve/veya uygun şekilde ekonomik işlevinin sürdürülebilirliğinin çok uzun olamayacak kadar zarar görmesidir.

Toprak bozulumu: İnsanlar tarafından genellikle yanlış kullanımların sebep olduğu eylemler sonucunda toprağın fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik özelliklerinin bozulmaları sonrasında ortaya çıkan ve verimliliklerinin düşmesine sebep olan toprak kalitesindeki azalmalardır.

Çölleşme ile mücadele: Kurak, yarı-kurak ve kuru alt nemli bölgelerdeki arazilerin sürdürülebilirliğinin geliştirilmesi ve kullanımının sağlanması için arazi bozulunun önlenmesi ve/veya azaltılması, kısmen bozulmuş arazilerin iyileştirilmesi ve çölleşmiş alanların iyileştirilmesidir

Kurak, yarı kurak ve kuru alt nemli alanlar: Yıllık yağışın potansiyel evapotranspirasyona oranının (P/PET) 0,05 ile 0,65 arasında değişim gösterdiği alanlardır.

Kuraklık: Yağışların normal düzeylerinden aşağıda olmaları ve/veya düzensizlikleri durumunda önemli hidrolojik dengesizliklerin oluşması ve buna bağlı olarak arazi doğal üretkenliğinin olumsuz biçimde etkilendiği doğal bir olaydır.

Arazi: Toprak, bitki örtüsü ve diğer biyolojik öğeleri içeren ve ekolojik - hidrolojik süreçlerin geliştiği sistemi ifade eden bir ortamdır.

Ekosistem hizmetleri: Ekosistemler tarafından gerçekleştirilen ve yerkürede çevrenin dengeli ve kararlı bir durumda devam etmesinde, tedarik edici (gıda, su vb.), düzenleyici (iklimin, hava kalitesinin, su akışının düzenlenmesi, suyun temizlenmesi, toprak kalitesinin korunması, hastalıkların önlenmesi vb.), destekleyici (besin ve su zincirleri, bitkilerin tozlaşması vb.) ve kültürel (rekreasyon, estetik, eğitsel değerler vb.) faydalar ve hizmetler sağlayan etkinlikler ve süreçlerdir.

Havza: Doğal sınırları içinde, iklim, jeoloji, topoğrafya, toprak, flora ve faunanın sular ile etkileşim içinde olduğu, suyun ayırım çizgisinden denize aktığı noktaya, kapalı havzalarda ise suyun toplandığı nihai noktaya göre suyun toplanma alanıdır.

Korunan alan: Hedeflenen koruma amaçlarını gerçekleştirmek için belirlenen veya düzenlenen ve yönetilen, bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde önemli doğal, kültürel tarihi, arkeolojik, biyolojik çeşitlilik ve peyzaj kaynak değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve uzun dönemde devamlılığının sağlanması için hukuki, teknik, idari, sosyal ve ekonomik tedbirlerin uygulandığı, coğrafi olarak tanımlanan ve resmi statü ile ilan edilen alanlardır.

Rehabilitasyon (iyileştirme): Mevcut ekosistemlerin çeşitlilik, fonksiyon ve dinamiğinde, gerek insanlar tarafından verilen hasarlar gerekse doğal etkenler sebebiyle ortaya çıkan olumsuzlukların çözümü açısından alana özgü türlerin ve doğaya uygun yöntemlerin kullanılması ile yapılan iyileştirme çalışmalarıdır.

Sürdürülebilir kalkınma: Hayat kalitesinin, çevredeki yaşamı destekleyici doğal sistemlerin taşıma kapasitesi içerisinde kalacak şekilde iyileştirilmesidir (IUCN, UNEP, WWF ortak tanımı).

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	12
2. UFUK (VİZYON)	20
3. STRATEJİK HEDEFLER:	20
Stratejik Hedef 1:	20
Stratejik Hedef 2:	20
Stratejik Hedef 3:	20
Stratejik Hedef 4:	22
Stratejik Hedef 5:	23
4. TEMEL VAZİFE (MİSYON)	24
5. UYGULAMA HEDEFLERİ	24
Uygulama Hedefi 1. Sürdürülebilir Arazi Yönetimi.....	24
Uygulama Hedefi 2. Kırsal Kalkınma	26
Uygulama Hedefi 3: Ulusal Eşgüdüm ve İşbirliği	26
Uygulama Hedefi 4: Politik Çerçeve	27
Uygulama Hedefi 5: Uluslararası Eşgüdüm ve İşbirliği	28
Uygulama Hedefi 6: Kamuoyu Oluşturma, Bilinçlendirme ve Eğitim.....	28
Uygulama Hedefi 7: Bilim ve Teknoloji, İzleme ve Değerlendirme	29
Uygulama Hedefi 8: Yönetimsel Yapılanma ve Kurumsal Kapasite Geliştirme	30
Uygulama Hedefi 9: Finansman	31
6. UYGULAMA ÇERÇEVESİ	31
Ulusal Koordinasyon Birimi.....	32
Bağımsız Uzmanlar Grubu	33
Bilim ve Teknoloji Komitesi Muhatabı	33
Sekreteryaya	33
Sözleşme Odak Noktası.....	34
7. PERFORMANS İZLEME VE DEĞERLENDİRME	34
Göstergeler	34

1. Giriş

Çölleşme; kurak, yarı-kurak ve yarı nemli alanlarda, iklim değişiklikleri ve insan faaliyetleri de dahil olmak üzere çeşitli faktörlerden kaynaklanan toprak ve ekolojik şartların bozulmasını ifade eder. Çölleşme; yaşamsal açıdan önem taşıyan birçok çevresel, sosyal, ekonomik ve kültürel sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Toprak verimsizleşerek bitki örtüsünün bozulmasına yol açmakta, gıda üretimi azalarak kıtlığa, göçlere, anlaşmazlıklara, ekonomik gelir kaynaklarının azalmasına sebep olmakta, savaşa ortam hazırlamakta ve daha birçok olumsuzluklarla insanlığı karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle, çölleşme dünyamızın geleceği için tüm insanlığın ortaklaşa mücadele etmesini ve tedbir almasını zorunlu kılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünyada her yıl, toprağın üst tabakasının 24 milyar tonu, başta erozyon olmak üzere çeşitli sebeplerle kaybedilirken, 6 milyar hektar alan çölleşmektedir. Bu süreç dünyaya, 42 milyar dolardan fazla mali yük getirmekte, 110 ülkede yaşayan 1,2 milyar nüfusu doğrudan tehdit etmektedir. 135 milyon insan risk altındadır ve 10 milyon insan ekolojik göçmen olarak çölleşmiş bölgelerden göç etmiş durumdadır. Geçimlerini toprağa bağımlı olarak sürdüren 2,6 milyarı aşkın insan da aynı kaderi paylaşmaktadır¹.

Çölleşme riskinin en fazla olduğu bölgeler Kuzey Afrika, Ortadoğu ülkeleri, Avustralya, Güney Batı Çin ve Güney Amerika'nın batı kesimleridir. Bu bölgeler halihazırda önemli ölçekte çölleşme sorunlarıyla mücadele etmektedir. Akdeniz Bölgesi ile tropik ve subtropik bozkır ekosistemleri, kıyı ve mera alanları daha düşük olmakla beraber dünyada önemli ölçüde risk altındadır².

1 Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi

2 Núñez, Montserrat; Civit, Bárbara; Muñoz, Pere; Arena, Alejandro Pablo; Rierade-

Ülkemizin içinde bulunduğu Ortadoğu coğrafyası yarı-nemli, yarı kurak, kurak, aşırı kurak ve çöl kuşağının da aralarında yer aldığı iklim rejimleri içerisinde yer almaktadır. Ülkemizin coğrafi konumu, iklim şartları ve çağlar boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir mekan olması, topraklarımızın çölleşmeye ve kuraklığa karşı hassasiyetini yükselten başlıca nedenler arasındadır.

Türkiye'deki çölleşmenin de en önemli ve en yıkıcı nedenlerinden biri erozyondur. Erozyonun yanında, yeraltı sularının kontrolsüz ve aşırı kullanımı, tabii göllerde ve sulak alanlarda hidrolojik dengenin bozulması, doğal kaynakların bozulması, meralarda aşırı otlatma, düzensiz yerleşim, toprakların yanlış kullanımı, yanlış tarım teknikleri, yanlış sulama teknikleri, yetersiz su kaynakları, gübre ve tarım ilaçlarının aşırı ve yanlış kullanımı, su ve toprak kirliliği, kırsal yoksulluk, doğal kaynakların kullanımı ile ilgili eğitim eksikliği çölleşmenin ülkemizdeki önemli nedenleri arasındadır. Ülkemiz, özellikle de İç Anadolu Bölgesi, Dünya Çölleşme Risk Haritası'nda "aşırı hassas ve çok hassas" bölge olarak gösterilmektedir. Her sene yaklaşık 182 milyon ton toprak denizlere ve göllere taşınmaktadır. Erozyon önleme çalışmaları yapılması gereken 3 milyon hektarlık orman alanı bulunmaktadır. Aynı zamanda erozyonun yıkıcı etkilerinin zaman zaman sadece çok bozuk ya da bozuk orman alanlarında değil, bu alanlarla içiçe olan meralar ve orman içi yerleşimler ile tapulu ya da tapusuz arazilerde de yaşandığı görülmektedir.

Türkiye'nin arazi kullanım varlığına bakıldığında tarım arazisinin %31,1'lik değerle en fazla alanı kapladığı, bunu sırasıyla ormanlık alanlar (%27,6) ile mera alanlarının (%16,6) takip ettiği görülmektedir. Su alanları % 1,4'lük alanı kaplamakta, kalan %21,3'lük arazi ise diğer alanlardan oluşmaktadır.

---

vall, Joan; Anton, Assumpció. "Assessing potential desertification environmental impact in life cycle assessment" International Journal of Life Cycle Assessment 15(1): 67-78, enero de 2010.

Arazi kullanımının en büyük bölümünü oluşturan tarım alanlarının %59'u, meraların %64'ü, orman arazilerinin %54'ü çeşitli şiddette erozyona maruz kalmaktadır. İç Anadolu Bölgesi başta olmak üzere bazı bölgelerdeki düşük yağış oranları, tarım alanlarındaki çoraklaşma, tuzlanma gibi nedenlerle verimliliğin azalması, ormanlar ve meralardaki tür çeşitliliğinin ve doğal yapının bozulması, yanlış arazi kullanımı uygulamalarından kaynaklanan betonlaşma, toprak kirliliği gibi arazi bozulumu sorunları topluca değerlendirildiğinde, çölleşmeye hafif derecede uğramış sorunlu alanlarla birlikte çeşitli etkilenme derecelerindeki alanlarımızın, Türkiye'nin toplam yüzölçümüne oranının yüzde 90'ların üzerinde olduğu görülmektedir³.

Dünyada ve Türkiye'de artan bilinçle birlikte çölleşme ile mücadele çalışmaları da hız kazanmıştır. Afrika'nın Sahel kuşağında, 1968-1973 yılları arasında meydana gelen kuraklık ve devamında bölgede yaşanan büyük insanlık dramı 5 Haziran 1972 tarihinde Stockholm'de düzenlenen ilk Çevre Konferansını takiben Birleşmiş Milletlerin 1974 yılı Genel Kurulunda; çölleşmeyle mücadele hususunda uluslararası işbirliğine gidilmesi çağrısında bulunmasıyla sonuçlanmıştır. Bu çağrıyla, 1977'de Kenya'nın başkenti Nairobi'de Birleşmiş Milletler Çölleşme Konferansı toplanmış, ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyelerde çölleşmeye karşı alınabilecek işbirliğini içeren Çölleşmeyle Mücadele Eylem Planı görüşülerek kabul edilmiştir.

Bu eylem planını izlemek üzere 1992 yılında Hükümetlerarası Müzakere Komitesi kurulmuş, bu komite tarafından hazırlanan "Özellikle Afrika'da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşme İle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" 17 Haziran 1994 tarihinde kabul edilmiştir. Sözleşmenin amacı, çölleşme ile arazi bozulmasını önlemek, kontrol etmek ve azaltmak üzere alınacak ulusal ve bölgesel politikalar, programlar ve önlemlerin geliştirilmesi ve uygulanmasını desteklemektir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 44. Maddesi, Devletin toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek için gerekli tedbirleri almasını öngörür. Bu bağlamda Türkiye’de ağaçlandırma ve erozyon kontrolü, bozuk orman alanlarının rehabilitasyonu ve mera ıslahı çalışmalarının başlangıcı 1946 yılına dayanır. 1955 yılında Tokat Behzat Deresinde yapılan çalışmalarla planlı döneme geçilerek çalışmalara hız verilmiş ve 2012 yılı sonuna kadar 1.070.435 hektar alanda erozyon kontrolü çalışması yapılmıştır. Ayrıca, son yıllarda yürütülen havza rehabilitasyon projeleri uygulamalarında, farklı kurumların işbirliği ile mikro havzalarda tarımsal alt yapı hizmetleri, örnek tarımsal uygulamalar, üst havzalarda ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve mera ıslahı faaliyetleri ortaklaşa yürütülmüştür. Bunun yanı sıra orman varlığının artırılması ve erozyonun önlenmesi amacıyla 2008-2012 yıllarını kapsayan Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği Eylem Planı hazırlanmış, beş yılda 2 milyon 420 bin hektar alanda ağaçlandırma, erozyon kontrolü, bozuk orman alanlarının rehabilitasyonu, mera ıslahı çalışmaları gerçekleştirilerek çölleşme ile mücadele konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Konuya halihazırda hakim olan Türkiye “Özellikle Afrika’da Ciddi Kuraklık ve/veya Çölleşmeye Maruz Ülkelerde Çölleşme İle Mücadele İçin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ne ilk reaksiyon gösteren ülkelerden biri olmuş, kabul edilmesini takip eden dördüncü ayda, 15.10.1994 tarihinde Sözleşmeyi imzalamıştır. Sözleşme 11.02.1998 tarih ve 4340 sayılı Kanun ile Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış olup 16.05.1998 tarih ve 23344 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2004 yılında İtalya’da Europe Space Agency (ESA) merkezinde çölleşmeyi izleme çalışmalarını belirlemek için yapılan toplantılara katılan Türkiye, halihazırda BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesinin IV üncü Eki olan “Kuzey

Akdeniz Bölgesel Uygulama Eki⁴ çalışmalarında aktif olarak yer almaktadır. 2005 yılında hazırlanan “Çölleşme İle Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı” çerçevesinde sorumlu kurumların yürüttükleri faaliyetler 2011 yılına kadar Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü tarafından, Orman ve Su İşleri Bakanlığı kuruluşundan sonra Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü tarafından takip edilmiştir.

Diğer taraftan Türkiye, çok yönlü ve aktif dış politika yaklaşımının bir gereği olarak uluslararası işbirliğine hususi önem vermektedir. Türkiye, Çölleşme ile Mücadele konusunda “En Az Gelişmiş Ülkeler” başta olmak üzere, çölleşmeden etkilenen ülkelerle yoğun işbirliği içindedir. Bu bağlamda ülkemiz, çölleşme ile mücadele konusunda gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde önemli adımlar atarak önder bir ülke olma konumuna gelmiştir.

“Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi”, ülkemiz için olduğu kadar, ülkemizin başta Afrika olmak üzere, Orta Asya, Balkanlar ve Ortadoğu ülkelerindeki uygulamaları açısından da büyük önem taşımaktadır. 26.03.2010 tarihli Resmi Gazete’de “Afrika Stratejisi” konulu 2010/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmış, Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın da üye olduğu “Afrika Stratejisi Eşgüdüm Komitesi” oluşturulmuştur. Ayrıca, 05.01.2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan “En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Ekonomik ve Teknik İşbirliği Paketi” konulu, 2012/1 sayılı Başbakanlık Genelgesi’nde, paketin uygulanmaya konulması için bütün kurum ve kuruluşların işbirliğine vurgu yapılmıştır.

645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile çölleşme ile mücadele konusunun ülkemiz açısından önemine binaen, Bakanlık bünyesinde Çölleşme ve Erozyonla Mü-

4 Türkiye, Arnavutluk, Kıbrıs (Kıbrıs Rum Kesimi), Yunanistan, İsrail, İtalya, Malta, Portekiz, San Marino ve Slovenya

cadele Genel Müdürlüğü (ÇEM) kurulmuştur. Genel Müdürlüğün vazifeleri arasında, çölleşme ve erozyonla mücadele konularında politika ve stratejilerin belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve aynı zamanda koordinasyonun sağlanması hususları yer almaktadır.

195 ülkenin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'nin temel yaklaşımı, tarafların ulusal eylem programlarını hazırlamaları, duyurmaları ve uygulamalarıdır. Akabinde, programın yapılan saha araştırmalarının neticelerine dayanılarak sürekli bir katılım ile güncelleştirilmesi temel yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi'nin ulusal düzeyde etkin bir şekilde uygulanabilmesi için sözleşmenin genel yükümlülüklerinin ve ülke yükümlülüklerinin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi kapsamında gelişmiş ülke statüsünde olmakla beraber aynı zamanda çölleşme sürecinden etkilenen ülke durumundadır. Bu nedenle bir yandan etkilenen ülkelere mali ve teknik yardımda bulunmak, diğer yandan da etkilenen ülke olarak başta ulusal eylem planı olmak üzere sözleşmenin ulusal düzeyde etkin olarak uygulanması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Türkiye'nin Sözleşme kapsamındaki yükümlülükleri sözleşme metninde yer alan genel yükümlülükler ve etkilenen ülke yükümlülüklerinin tamamını kapsamaktadır. Bu yükümlülükler politika ve yasal çerçeve oluşturma, sürdürülebilir arazi yönetimi, yoksullukla mücadele, AR&GE, teknoloji transferi, kapasite geliştirme, mali kaynak ve mekanizmalar oluşturma şeklinde örneklenebilir.

Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerin ulusal düzeyde uygulanması için, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen çölleşme kriter ve göstergelerinin belirlenmesinden tarımsal kuraklıkla mücadeleye, arazi toplulaştırmadan sulak alanlar konusunda politikaların

geliştirilmesine kadar ülkemizde ulusal düzeyde yapılmış ve yapılmakta olan tüm çalışmalar ve projeler Çölleşme ile Mücadele Ulusal Eylem Programı (ÇMUEP) altında toplanmıştır. ÇMUEP çölleşmeye/arazi bozulmasına yol açan doğal, teknik ve sosyoekonomik, yönetsel ve yasal nedenleri ortaya koymakta ve çok sayıda kamu kurum ve kuruluşu, akademik ve araştırma birimleri, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarına giren konuları ilgilendirmekte ve alabilecekleri önlemlere atıfta bulunmaktadır. Bu bağlamda ilgili kamu kurum-kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin katılımı ile hazırlanan ve 9 Mart 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 2005/2 sayılı Genelge ile yürürlüğe giren Eylem Programı, ÇEM koordinasyonunda uygulanmaktadır. Eylem Programı kapsamındaki faaliyetlerin ilgili kuruluşların plan ve programlarına entegrasyonu, yıllık iş programlarında ve bütçelerinde gerekli kaynakların tahsis edilmesi, gerekli bilgi paylaşımı ve işbirliği hususlarında gerekli katkı, destek ve ilginin gösterilmesi tebliğ olunmuştur.

Ulusal Eylem Programı kapsamındaki eylemlerin ilgili kurum ve kuruluşlarca hangi yöntemlerle ve ne düzeyde gerçekleştiği etkin bir izleme ve değerlendirme sistemi ile takip edilmektedir. Bu kapsamdaki bilgiler her yıl düzenli olarak Genel Müdürlüğümüz tarafından talep edilmekte ve belirlenen öncelikli eylemlere göre yorumlanarak değerlendirilmektedir. 2012 yılı itibariyle öncelikli 63 eylemden 58 tanesinde ilerleme kaydedilmiş olup çölleşme ile mücadele alanında önemli adımlar atılmıştır.

Diğer taraftan 2007 yılında yapılan Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi’nin Sekizinci Taraflar Konferansı’nda (COP8), 2008-2018 yıllarını kapsayan “BM Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi 10 Yıllık Strateji Belgesi” kabul edilmiş ve taraf ülkelerin bu belgeyi esas alarak kendi Çölleşme ile Mücadele Strateji Belgelerini hazırlamaları istenmiştir. 2008 yılında kabul edilen 10

Yıllık Stratejik Plan, sözleşmenin ulusal düzeylerde uygulanması için yeni stratejik ve operasyonel hedefler ortaya koymakta ve ulusal programların bu doğrultuda revizyonunu öngörmektedir.

Taraflar Konferansı kararlarını hayata geçirmek ve 2013 yılında yeniden hazırlanacak olan “Çölleşme ile Mücadele Ulusal Eylem Programı”na ışık tutmak amacıyla Türkiye 2012 yılında Çölleşme ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi’ni ilgili kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve meslek kuruluşlarının katkıları ile hazırlamıştır.

Stratejinin hazırlık safhasında öncelikle mevcut eylem programının hayata geçirilmesi sürecinde yaşanan güçlükler anahtar paydaşların gözüyle irdelenmiş, çölleşme ile mücadelenin güçlü ve zayıf yanları, mücadelenin önündeki fırsat ve tehditler analiz edilmiştir. Türkiye’deki çölleşmenin sebepleri ve sonuçları ayrıca irdelenerek müdahale gerektiren unsurlar gözden geçirilmiştir. Akabinde küresel strateji ve ulusal öncelikler ışığında gerek Türkiye sınırları içerisinde, gerekse dünyada çölleşme ile mücadele konusunda Türkiye’nin çölleşme ile mücadele eden bütün aktörlerinin müşterek ufku (vizyon), temel vazifesi (misyon) ile uzun ve kısa vadeli hedefleri belirlenmiştir.

Ülkemizin her türlü toprak, su, flora ve fauna ile diğer doğal kaynakları tehdit eden ve çölleşmeye neden olan kuraklığın ve insan kaynaklı diğer faktörlerin olumsuz tesirlerinin dolayısıyla çölleşmenin önlenmesi ve/veya azaltılması, kalkınmamızın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda hazırlanan Çölleşme ile Mücadele Ulusal Stratejisi, ilgili kurum ve kuruluşlara çalışmalarında önemli bir yol gösterici olacağı gibi çölleşmenin getirdiği küresel sorunların çözümüne öncelikle ulusal ve bölgesel seviyede katkı sağlamış olacaktır.

2. Ufuk (Vizyon)

Sürdürülebilir çevre ve doğal kaynak yönetiminde, koruma, geliştirme ve faydalanma dengesi içinde kuraklığın olumsuz tesirlerinin ve çölleşmenin (arazi bozulumu) azaltıldığı ve etkilenen arazilerin iyileştirildiği, kırsal kalkınmanın sağlandığı ve uluslararası işbirliğinin geliştirildiği önder bir Türkiye.

3. Stratejik Hedefler:

Stratejik Hedef 1:

Çölleşmeden etkilenmesi muhtemel ve etkilenmiş ekosistemlerin;⁵ erozyon, suyun sürdürülebilir olmayan kullanımı gibi çölleşmeye sebep olan faktörlerden korunması ve mevcut durumunun iyileştirilmesi

Beklenen Etki 1.1. Etkilenmiş alanlarda arazi verimliliği ve ekosistemlerin diğer ürün ve işlevleri geçim kaynaklarına katkı sağlayarak sürdürülebilir bir şekilde artırılmıştır.

Beklenen Etki 1.2. Etkilenmiş ekosistemlerin iklim değişikliğine, iklimdeki değişkenliğe ve kuraklığa karşı hassasiyeti azaltılmıştır.

Gösterge 1.1.* Çölleşme ve kuraklıktan etkilenen toplam alan miktarında azalma

Gösterge 1.2.* Etkilenmiş alanlarda net birincil verimlilikte artış

Stratejik Hedef 2:

Çölleşmeden doğrudan etkilenen ve etkilenmesi muhtemel nüfusun hayat şartlarının/ kalitesinin iyileştirilmesi

Beklenen Etki 2.1. Etkilenen kırsal nüfusun geçim kaynakları çeşitlendirilmiştir. Etkilenen halk sürdürülebilir arazi yönetimi neticesinde elde edilen gelirlerden daha fazla faydalanabilmektedir.

Beklenen Etki 2.2. Etkilenen nüfusun iklim değişikliği, değişkenliği ve kuraklığa karşı ekonomik, sosyal, ekolojik vb. yönlerden direnci artmıştır/hassasiyeti azalmıştır.

Beklenen Etki 2.3. Çölleşme sebebiyle kırdan şehre göçün azalması için özellikle kırsal kesimde etkilenen bölgelerdeki ekonomik ve sosyal şartlar iyileştirilmiştir.

Gösterge 2.1.*⁶ Çölleşme ve kuraklık süreçlerinden olumsuz etkilenen insan sayısındaki düşüş

Gösterge 2.2.* Etkilenmiş alanlarda yoksulluk sınırının üzerinde yaşayan insan oranındaki artış

Gösterge 2.3. Kırsal alandan şehre yerleşik nüfusun göç oranında azalma

Stratejik Hedef 3:

Ortak çalışmalar yoluyla üç Rio Sözleşmesi başta olmak üzere ilgili ulusla-

rarası sözleşme, ulusal strateji, plan ve programlar arasında sinerji oluşturulması

Beklenen Etki 3.1. Çölleşme ile mücadele alanındaki çabalar iklim değişikliğinin etkilerinin hafiflemesine ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir kullanımına ve korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Beklenen Etki 3.2. Mevcut beşeri, mali/iktisadi ve doğal kaynaklar daha etkin ve verimli kullanılmaktadır.

Gösterge 3.1.* Etkilenmiş alanlardaki karbon stoğunda⁷ artış

Gösterge 3.2.* Sürdürülebilir yönetim uygulamaları yapılan orman, tarım ve sucul ekosistemlerde alansal (hektar) artış

Gösterge 3.3. Çölleşme ile mücadeledeki birim maliyette azalma (TL/ha)

Stratejik Hedef 4:

İkili, bölgesel ve küresel çölleşme ile mücadele çalışmalarına öncülük edilmesi ve destek olunması

Beklenen Etki 4.1. İlgili uluslararası kuruluş ve karar alma mekanizmalarında Türkiye'nin etkinliğinde artış sağlanmıştır.

Beklenen Etki 4.2. İkili ve bölgesel eşgüdüm kurumları kurulması ve hedef alanda/bölgede eylem programı uygulama başarısında artış sağlanmıştır.

Gösterge 4.1. Uluslararası kuruluşlarda ve karar alma organlarında yer alan faal ulusal uzman sayısında artış

Gösterge 4.2. Türkiye'nin eşgüdümünde yürütülen orta ve büyük ölçekli ikili/bölgesel/küresel teknik işbirliği projeleri, kapasite geliştirme ve uygulama sayısındaki artış

Stratejik Hedef 5:

Çölleşme ile mücadele ve kuraklık tesirlerinin azaltılması konusunda yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası aktörler arasında etkili bir ortaklık ve eşgüdüm oluşturularak, verimli ve etkin mücadele için ihtiyaç duyulan ortam ve kapasitenin geliştirilmesi

Beklenen Etki 5.1. Daha çok sistematik veri üretilmiş, izlenmiş ve paylaşılmıştır.

Beklenen Etki 5.2. Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesinin uygulaması için bütün ilgi gruplarının/paydaş⁸ etkin katkı ve katılımlarının sağlandığı ortam/politik çerçeve, işbirliği ve uygulamalar geliştirilmiştir.

Beklenen Etki 5.3. Daha çok mali kaynak yönlendirilmiştir.

Beklenen Etki 5.4. İlgili konularda çalışan etkin STK ve kurumların sayısı ve niteliği artmıştır.

Beklenen Etki 5.5. Farklı toplum kesimlerinin ve iktisadi grupların

çölleşme ile mücadele ve kuraklık tesirlerinin azaltılması konularında bilgi ve bilinç düzeyi artmıştır.

Gösterge 5.1. Çölleşme ve kuraklığın tesirlerini hafifletmek için gerekli olan mevcut veri kalitesi ve niceliğinde artış

Gösterge 5.2.* Çölleşme ve kuraklığın tesirlerini hafifletmek için mevcut mali destek ve imkanların çeşitlilik ve seviyesinde artış

Gösterge 5.3.* Kalkınma politikaları ve tedbirlerinde çölleşme ve kuraklığın tesirlerinin hafifletilmesi konularının ele alınması ve çözüme yönelik uygulamalarda artış

4. Temel Vazife (Misyon)

Bilinçlendirme, kapasite ve teknoloji gelişimi, mali kaynak tahsisi vasıtasıyla; kuraklığın olumsuz tesirlerini ve çölleşmeyi azaltan, bozulan arazilerin iyileştirilmesine yönelik ve kırsal kalkınmaya katkı sağlayan, yerel katılımı ve uluslararası diyalogu geliştiren politika ve programları başarıyla uygulamak.

5. Uygulama Hedefleri

Uygulama Hedefi 1. Sürdürülebilir Arazi Yönetimi

Etkilenen ekosistemlere yönelik koruma tedbirleri ve iyileştirme uygulamalarını tespit etmek ve sürdürülebilir yönetim mekanizmaları⁹ vasıtasıyla hayata geçirmek.

Bu maksatla İDUS ve İDEP, İDUEP, EMEP, TKMEP, BÇUSEP, Ulusal Orman Programı, UHYS, USKYS, SKEP gibi bağlantılı strateji ve eylem planlarının ilgili maddelerini yakından takip etmek ve katkıda bulunmak (bkz. Çıktı 4.5.).

Çıktı 1.1. Çölleşmeden etkilenen, risk altındaki ve çölleşmeye hassas ekosistemler ve yönelimler haritalanmış, sınıflandırılmış, öncelikli çalışma alanları tespit edilmiş ve izleme ve değerlendirme sistemi kurulmuştur (bkz. Çıktı 7.1.).

Çıktı 1.2. Çölleşmeden etkilenen alanlarda ve potansiyel çölleşme alanlarında arazi kullanım kararları tespit edilmiş, kabiliyet dışı kullanımı önleyecek hukuki tedbirler alınmıştır¹⁰ (bkz. Çıktı 4.4.)

Çıktı 1.3. Toprak kaybını/arazinin erozyona hassasiyetini azaltmak¹¹ amacıyla etkilenen alanlara özgü uygun toprak işleme ve ıslah teknikleri, sulama teknik ve uygulamaları, atıksuların sulama amaçlı geri kazanımı, kirlilikle mücadele tedbirleri tespit edilmiş ve ilgili plan ve projelerde bu yönde değişiklikler yapılmıştır¹² (bkz. Çıktı 4.4.).

Çıktı 1.4. Ekosistemlerin erozyona direncini artırmak için mücadele teknikleri¹³ tespit edilmiş ve plan ve projelere entegre edilmiştir (bkz. Çıktı 4.4.).

Çıktı 1.5. İyi tarım uygulamaları, organik tarım gibi ekosistem sağlığını korumaya yönelik¹⁴ teşviklerden faydalanan çiftçi sayısı ve arazi miktarı artmıştır (bkz. Çıktı 9.2.).

Çıktı 1.6. Ormancılıkta uygulanan fonksiyonel planlama, etkilenen

10 Tarım arazilerinin sanayiye tahsisine engel olan uygulamalar, kıyı erozyonu ve kıyı yönetimi vb. konular dahil

11 Toprak kalitesini: organik madde içeriğini, doğal karakterini ve nemini korumak vb.

12 Mesela kurutulan ve niteliği bozulan sulakalanların geri kazanımına yönelik restorasyon uygulamaları yapılmıştır

13 Rüzgar perdeleri, ağaçlandırma, şeritvari ekimler gibi mekanik ve biyolojik önlemler, doğal mücadeleyi destekleyici tedbirler, mera alanlarında münavebeli otlatma gibi planlı otlatma, uygun toprak işleme teknikleri gibi

14 Tarımsal kirliliği önleme, su tasarrufu gibi

alanlarda koruma, erozyonla mücadele, hidrolojik fonksiyonları dahil diğer fonksiyonlara odaklanılmış, ilgili bölgelerde yenilenen amenajman planlarında bu yönde tadilat yapılmıştır. Benzer şekilde havza yönetim planları, havza koruma planları, korunan alan yönetim planlarında konu ele alınmış ve gerekli gözden geçirme ve düzeltmeler yapılmıştır (bkz. Çıktı 4.4.).

Çıktı 1.7. Ormanlarda buharlaşmanın dizginlenmesi ve tuzlanmanın önlenmesi amacıyla tarımsal ormancılık uygulamaları geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır.

Uygulama Hedefi 2. Kırsal Kalkınma

Çölleşmeden etkilenen nüfusu hedef alan kalkınma hamlelerini tespit etmek ve hayata geçirilmesi için Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve ilgili plan-programlar ile eşgüdüm sağlamak

Çıktı 2.1. Çölleşmeden etkilenen nüfusun nicelik ve niteliği, eğilimleri/yönelimleri hakkında istatistiki bilgi üretilmiştir (bkz. Çıktı 7.1.).

Çıktı 2.2. Çölleşmeden etkilenen nüfusun direncinin artırılması için gerekli tedbirler¹⁵ ek gelir ve geçim kaynakları¹⁶ tespit edilmiştir (bkz. Çıktı 9.2).

Uygulama Hedefi 3: Ulusal Eşgüdüm ve İşbirliği

İlgili ulusal kurumlar ve kuruluşlar arası etkin iletişim ve koordinasyon sağlamak

Çıktı 3.1. Üç Rio Sözleşmesi başta olmak üzere ilgili uluslararası sözleşmelerin eşgüdümünü sağlayan ulusal mevzuat hazırlanmıştır

15 Mesela teşvikler, üretim ve pazar araştırmaları, kırsal kalkınma stratejisinde öncelik tanınması vb.),

16 Ekoturizm, ahır hayvancılığı, tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim ve pazarlanması vb.

ve aralarında etkin iletişim sağlanmıştır.

Çıktı 3.2. Ulusal düzeyde kurum, plan ve stratejiler arasında ortak dil, terminoloji ve takvim geliştirilmiştir.

Çıktı 3.3. Çölleşme ile mücadeleye katkıda bulunan projeler yüksek katılım, etkin ortaklık ve eşgüdümle planlanmış ve yürütülmüştür.

Uygulama Hedefi 4: Politik Çerçeve

Çölleşme ile mücadeleyi destekleyici siyasal ve hukuki ortamı hazırlamak

Çıktı 4.1. Çölleşme ile mücadele ile ilgili siyasal, kurumsal, mali ve sosyo-ekonomik etken ve engeller tespit edilmiş ve tedbirler tavsiye edilmiştir.

Çıktı 4.2. Çölleşme ile mücadele stratejisi ve eylem programının siyasi parti programlarına, ulusal eylem planlarına, ulusal ve bölgesel kalkınma planlarına, mekansal planlara ve sektörel yatırım kararlarına/programlarına dahil edilmesine yönelik yöntem, araç ve mali kaynaklar tespit edilmiş ve harekete geçirilmiştir.

Çıktı 4.3. Mevzuatın çölleşme ile mücadele ve kuraklık tesirlerinin azaltılması çerçevesinde uyumlaştırılması, aynı zamanda da AB'ye uyum doğrultusunda, farklı yasa kanun ve yönetmeliklerdeki¹⁷ çakışma ve örtüşmeler tespit edilmiş ve değişiklik teklifleri hazırlanmış, ilgili mercilere takdim edilmiştir.

Çıktı 4.4. Doğal kaynak ve arazi yönetiminde bütüncül planlama yaklaşımı ve kavramları uygulamada gözlenmiştir¹⁸.

Çıktı 4.5. Çölleşme ve kuraklıkla mücadele, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği ulusal stratejileri ve ilgili bütün eylem planları arasında karşılıklı atıflar ve bağlayıcı tedbirler tespit edilmiş ve gerekli güncelleme, gözden geçirme ve düzeltme çalışmaları yapılmıştır¹⁹.

17 Mera, su, toprak, orman, tabiatı koruma kanunu, miras kanunu vb.

18 Havza yönetim planları, kıyı yönetimi, amenajman planları, tarımsal üretim vb.

19 TKMEP, EMEP, İDEP, İDUEP, BÇUSEP, Tarım Stratejisi, TUOP, UHYS, USKYS, Kırsal Kalkınma

Uygulama Hedefi 5: Uluslararası Eşgüdüm ve İşbirliği

Uluslararası kuruluşlar²⁰, Sivil Toplum Kuruluşları, TİKA vasıtasıyla başta Afrika ülkeleri, Orta Doğu ülkeleri ve EAGÜ olmak üzere çölleşmeden etkilenen ülkeler ile etkin işbirliği ve ortaklık yapmak, eşgüdüm sağlamak.

Çıktı 5.1. Çölleşme ile mücadeleye katkıda bulunan uluslararası işbirliği projeleri yüksek düzeyde katılım/ortaklık ve eşgüdümle planlanmış ve yürütülmüştür.

Çıktı 5.2. Ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ortaklık ve işbirliği anlaşmaları imzalanmıştır ve uluslararası işbirliği projeleri geliştirilmiştir.

Çıktı 5.3. Çölleşme ile mücadele ve kuraklık tesirlerinin azaltılması alanında araştırma ve uygulama yapan uluslararası kuruluşlara²¹ ev sahipliği yapılmıştır.

Çıktı 5.4. Çölleşme ile mücadele ile ilgili uluslararası faaliyet yürüten araştırma ve uygulama merkezleri ile STK'lara yönelik teknik ve mali destek programları yürütülmüştür.

Uygulama Hedefi 6: Kamuoyu Oluşturma, Bilinçlendirme ve Eğitim

Süreçleri ve aktörleri etkileyerek çölleşme ile mücadele konulu çalışmalarını kolaylaştırmak

Çıktı 6.1. Konular ulusal gündemde²² sıklıkla yer almıştır.

Çıktı 6.2. STK ve akademisyenler başta, özel sektör ve mahalli

Stratejisi, UKEP vb.

20 FAO, UNEP, UNIDO, UNDP, İİT, vd.

21 CICA, BMÇMS RO, FAO, ICARDA vb.

22 İlgili kurum ve basın-yayın kuruluşları aracılığıyla

idareler de dahil olmak üzere bütün paydaşlar süreçlere daha sık ve etkin katılmakta iştirak etmekte, çölleşmeye karşı savunuculuk yapmıştır.

Çıktı 6.3. Çölleşmeye sebep olan doğal kaynak kullanım alışkanlıklarının azaltılması için bütün ilgili kullanıcı/tüketici kesimlerin²³ kullanım/tüketim alışkanlıkları değerlendirilmiş ve gerekli stratejiler tespit edilerek eyleme yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Çıktı 6.4. Çölleşmeye karşı gerekli genel kültür oluşturacak ve duyarlılığı artıracak şekilde yükseköğretim, örgün ve yaygın eğitim programlarında her kademede çölleşme ile mücadele ve kuraklık tesirlerinin azaltılması konusu yer almıştır.

Çıktı 6.5. Çölleşme ile mücadele ve kuraklığın azaltılması konularında farkındalık etkinlikleri²⁴ kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmüştür.

Çıktı 6.6. Özellikle kırsal bölgelerde yaşayan ailelere gündelik uygulamalarını çölleşme ile mücadeleye katkıda bulunacak şekilde yürütmeleri için yerinde eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütülmüştür.

Uygulama Hedefi 7: Bilim ve Teknoloji, İzleme ve Değerlendirme

Uluslararası, ulusal ve bölgesel ölçekte çölleşme ile mücadele ve kuraklığın tesirlerini azaltma konusunda araştırmalar, izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürüterek bilgi ve veri üretmek ve paylaşmak

23 Orman köylüsü, şehirli tüketici, tarımsal üreticiler vb.

24 Şenlik, kutlama, konser vb.

Çıktı 7.1. Ülke özelliklerine uygun ve nitelikli verilere²⁵ dayanan bir ulusal izleme ve değerlendirme sistemi²⁶ geliştirilmiştir ve bilimsel yaklaşımların uyumlaştırılması için gereken tedbirler alınmıştır.

Çıktı 7.2. Etkilenen alanlar, çölleşme, iklim değişikliği, kuraklık, biyoçeşitlilik arasındaki etkileşime ilişkin bilgi ve veri üretimi bilimsel ve geleneksel/yerel bilgi değerlendirilerek yürütülmüştür.

Çıktı 7.3. Ulusal düzeyde risk yönetim çalışmaları yürütülmüştür.

Çıktı 7.4. Ortak ve bütünleşik Ar-Ge ve teknoloji geliştirme projeleri ve faaliyetleri yürütülerek, bilgi yönetim-paylaşım altyapısı aracılığı ile eşgüdümü ve kamuoyu ile paylaşımı sağlanmış, uygulamaya aktarılmıştır.

Uygulama Hedefi 8: Yönetmel Yapılanma ve Kurumsal Kapasite Geliştirme

Kamu ve kamu dışı kurumların etkinliğini artırmak için gereken kapasite geliştirme ihtiyaçlarını tespit etmek ve gidermek, bu maksatla UKEP'i hayata geçirmek

Çıktı 8.1. Türkiye'nin çölleşme ile mücadele konusunda mevcut kapasitesi değerlendirilmiş ve bu doğrultuda hazırlanan eylem planları uygulamaya geçmiştir.

Çıktı 8.2. Çölleşme ile mücadele konusunda nitelikli insan kaynağı geliştirilmiştir²⁷.

Çıktı 8.3. Birlik, dernek ve kooperatif gibi sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün çölleşme ile mücadele süreç ve faaliyetlerine katkı ve katılımı güçlendirilmiştir.

25 Çölleşme kriter ve göstergeleri, ekolojik, sosyo-ekonomik vb.

26 Ulusal veri tabanı, kalite kontrol ve temin vb.

27 Örneğin ekoloji yaklaşımını bilen uzmanlar

Uygulama Hedefi 9: Finansman

Finansman ve teknolojik kaynakların etkinliğini ve verimini artırmak ve yönlendirmek için gereken ulusal ve uluslararası eşgüdümü sağlamak

Çıktı 9.1. Uluslararası mali destek imkanlarının çölleşme ile mücadeleye yönlendirilmesi için gerekli adımlar tespit edilmiş, kaynakları, etkilenen ekosistemlere ve nüfusa yönlendirmek için yatırım plan ve programları geliştirilmiştir.

Çıktı 9.2. Çölleşmeyi önleyecek, kuraklığın etkilerini azaltacak, etkilenen alanları iyileştirecek ve nüfusu yerinde kalkındırarak girişimlerde bulunmak, teknoloji geliştirmek, örnek uygulamalar yapmak ve paylaşmak için yurt içinde teşvikler, krediler, hibe destekleri ve teknik yardımlar aracılığıyla yeterli mali ve teknik destek sağlanmıştır.

Çıktı 9.3. Çölleşme ile mücadele için ayrılan yurtiçi mali kaynakları artırma²⁸ maksatlı çalışma sayısı artmıştır.

6. Uygulama Çerçevesi

Uygulama çerçevesi bölümünde, ulusal stratejinin uygulanması hususunda Türkiye'deki kurumların ve paydaşların vazife ve sorumlulukları özetlenmektedir.

Sekreteryaya tarafından, ulusal stratejinin uygulanması için gerekli olan kurumsal yapı öğeleri, ilgili mevzuatı, çalışma usul ve esasları paydaşların tavsiyeleri ve mevcut Ulusal Koordinasyon Birimi yapılanması göz önünde bulundurularak, tespit edilecek ve yönlendirilecektir. Orman ve Su İşleri Bakanlığının başkanlığında düzenlenecek toplantılara, gerek duyulması halinde

davet edilecek ilgili paydaşların katılımıyla gerçekleştirilecektir. Tavsiye edilen kurumsal yapı öğelerinin performans değerlendirmeleri için gerekli ölçüt ve göstergeler oluşturulacaktır.

Ulusal Koordinasyon Birimi

Ulusal Koordinasyon Birimi yılda en az bir kez düzenli olarak toplanarak Eylem Programının uygulamalarını takip etmekte, Taraflar Konferansı öncesinde Türkiye'nin görüş ve tavsiyelerini tespit etmektedir. Ulusal Koordinasyon Birimi; anahtar paydaşlar ve akademisyenlerin-araştırmacıların katılımının sağlandığı, Sekreteryaya yön veren bir platform niteliğindedir.

Ulusal Strateji çalışmalarında etkin ve verimli çalışma için ihtiyaç duyulan "yeni kurumsal yapı", hukuki statüye ve mevzuata sahip, karar verici ölçeğinde yeterli temsil düzeyinde yılda en az bir kez bir araya gelen, karar verme ve uygulamayı takip etme maksatlı olmak üzere iki seviyede faaliyet gösteren bir birim olarak tanımlanmıştır. Diğer Rio Sözleşmelerinin birimlerinin daimi üye olarak yeni yapıda yer alması, uygulayıcı kurumların harcama birimlerinden uzmanların birim toplantılarında hazır bulunması önerilmiştir. Uygulama hedefleri çerçevesinde ve/veya yerel ve bölgesel düzeyde çalışmalar yapacak teknik çalışma grupları her iki düzeyde bir araya gelen birime destek verecektir. Temsiliyette devamlılığı ve kurumsal hafızayı koruyacak tedbirler tespit edilerek hayata geçirilecektir. Birimde özel sektör ve yerel paydaşların da temsiline özen gösterilecektir.

Sekreteryaya tarafından geliştirilecek olan yeni yapı, Ulusal Strateji'nin ve Ulusal Eylem Programı'nın hazırlanması ve izlenmesinde aktif vazife üstlenecektir.

Bağımsız Uzmanlar Grubu

Bağımsız Uzmanlar Grubu ihtiyaç üzerine toplanmakta olup, teknik konularda Ulusal Koordinasyon Birimi ve Sekreteryaya tavsiyeler üretmektedir. Bununla birlikte Bağımsız Uzmanlar Grubu akademik geçmiş ve mevcut güncel çalışmalar üzerinden tespit edilecek, yeni uzmanlarla zenginleştirilerek, yetkinliği artırılarak güçlendirilecektir.

Diğer taraftan Bağımsız Uzmanlar Grubu tematik raporlamalarla Ulusal Koordinasyon Birimi'ne teknik konularda tavsiyeler üretecektir. Bağımsız Uzmanlar Grubu çalışma verimi açısından toplamda on kişiyi geçmeyecek şekilde, her tematik konudan bir ya da iki uzmanın katılımıyla teşkil edilecektir. Uzmanlar Grubu, strateji çerçevesinde geliştirilecek olan ortak izleme değerlendirme bilgi sistemini temel alacaktır. Gerek duyulan tematik konularda çalışma gruplarının oluşturulması yoluyla daha fazla teknik uzman çalışmalara dahil edilebilecektir.

Bilim ve Teknoloji Komitesi Muhatabı

Önerilen yeni kurumsal yapı tarafından tespit edilen, konusunda uzman ve yetkin bir akademisyen-araştırmacı, Bilim ve Teknoloji Komitesi ile etkileşimde muhatap olarak vazifesini yerine getirecektir.

Sekreteryaya

Sözleşme ve Ulusal Strateji'nin uygulamasına yönelik koordinasyon ve iletişim, Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü (ÇEM) tarafından yürütülmektedir. Genel Müdürlük tarafından yürütülen sekreteryaya vazifesi, çölleşme ile ilgili olan bütün ulusal, bölgesel ve uluslararası etkinlikler hususunda iletişim noktası olmayı da ihtiva etmektedir.

Sekreteryaya gündelik işlerin takibinin yanı sıra diğer ilgili strateji, plan ve

program hazırlık ve uygulamalarında Ulusal Koordinasyon Birimi kararları uyarınca etkinlik göstermektedir.

Sözleşme Odak Noktası

Sözleşme Odak noktası, gerek Sekreteryaya dahilinde Sözleşme'nin uygulanması hususunda, gerekse uluslararası iletişim ve etkileşim vazifesini yürütür.

7. Performans İzleme ve Değerlendirme

Göstergeler

Ulusal Strateji Belgesinde kullanılan göstergelerin büyük çoğunluğu²⁹ Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi'nin 2007 yılında yapılan Sekizinci Taraflar Konferansı'nda kabul edilen, 2008-2018 yıllarını kapsayan "BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi 10 Yıllık Strateji Belgesi" ve yine Sözleşmenin performans izleme ve değerlendirme sistemi (PRAIS) tarafından kullanılan göstergeler ile uyumlu olarak seçilmiştir. Bunun yanı sıra göstergelerin oluşturulmasında, Küresel Çevre Fonu arazi bozulumu odak alanı stratejik hedefleri, Binyıl Kalkınma Hedefleri (MDGs) ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi 2010 Yılı hedeflerinden de yararlanılmıştır. Hazırlanan göstergeler, uluslararası düzeyde BTK ve ulusal düzeyde Bağımsız Uzmanlar Grubu tarafından gözden geçirilecek ve küresel ölçekteki gelişmelerle uyumlu olarak revize edilebilecektir.

Ulusal Strateji Belgesindeki göstergeler, BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi 10 Yıllık Strateji Belgesi ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Bu göstergelere ek olarak ulusal düzeyde izlenmesi gereken göstergeler (Gösterge 2.3, 3.3, 4.1, 4.2 ve 5.1) tespit edilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda tüm göstergeler liste halinde verilmiş olup BM Çölleşme ile Mücadele

Sözleşmesi 10 Yıllık Strateji Belgesi ile uyumlu hale getirilen göstergeler karşısında yer almaktadır.

Ulusal Göstergeler	BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi 10 Yıllık Strateji Belgesindeki Karşılığı
Gösterge 1.1 Çölleşme ve kuraklıktan etkilenen toplam alan miktarında azalma	Indicator S-4 Reduction in the total area affected by desertification/land degradation and drought.
Gösterge 1.2 Etkilenmiş alanlarda net birincil verimlilikte artış	Indicator S-5 Increase in net primary productivity in affected areas.
Gösterge 2.1 Çölleşme ve kuraklık süreçlerinden olumsuz etkilenen insan sayısındaki düşüş	Indicator S-1 Decrease in numbers of people negatively impacted by the processes of desertification/land degradation and drought.
Gösterge 2.2 Etkilenmiş alanlarda yoksulluk sınırının üzerinde yaşayan insan oranındaki artış	Indicator S-2 Increase in the proportion of households living above the poverty line in affected areas.
Gösterge 2.3 Kırsal alandan şehre yerleşik nüfusun göç oranında azalma	-
Gösterge 3.1 Etkilenmiş alanlardaki karbon stoğunda artış	Indicator S-6 Increase in carbon stocks (soil and plant biomass) in affected areas.
Gösterge 3.2 Sürdürülebilir yönetim uygulamaları yapılan orman, tarım ve sucul ekosistemlerde alansal (hektar) artış	Indicator S-7 Areas of forest, agricultural and aquaculture ecosystems under sustainable management.
Gösterge 3.3 Çölleşme ile mücadeledeki birim maliyette azalma (TL/ha)	-
Gösterge 4.1 Uluslararası kuruluşlarda ve karar alma organlarında yer alan faal ulusal uzman sayısında artış	-
Gösterge 4.2 Türkiye'nin eşgüdümünde yürütülen orta ve büyük ölçekli ikili/bölgesel/küresel teknik işbirliği projeleri, kapasite geliştirme ve uygulama sayısındaki artış	-

Gösterge 5.1 Çölleşme ve kuraklığın tesirlerini hafifletmek için gerekli olan mevcut veri kalitesi ve niceliğinde artış	-
Gösterge 5.2 Çölleşme ve kuraklığın tesirlerini hafifletmek için mevcut mali destek ve imkanların çeşitlilik ve seviyesinde artış	Indicator S-8 Increase in the level and diversity of available funding for combating desertification/land degradation and mitigating the effects of drought.
Gösterge 5.3 Kalkınma politikaları ve tedbirlerinde çölleşme ve kuraklığın tesirlerinin hafifletilmesi konularının ele alınması ve çözüme yönelik uygulamalarda artış	Indicator S-9 Development policies and measures address desertification/land degradation and mitigation of the effects of drought.

Bu göstergelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi, ilgili uygulayıcı birimlerden oluşan Ulusal Koordinasyon Birimi ile ÇEM Genel Müdürlüğü tarafından yapılacaktır. Bu maksatla kriterler tespit edilerek izleme sistemi kurulacak olup, performans değerlendirmeleri için gerekli kriter ve göstergeler yapılacak çalışmalar ile ortaya konulacaktır.

Strateji, onayını takip eden altıncı yılın sonunda, Ulusal Koordinasyon Birimi tarafından uygulama başarısı bakımından değerlendirilecek ve Küresel Stratejideki gelişmelerle uyumlu olarak ve oluşan ihtiyaçlar doğrultusunda gözden geçirilip tekrar düzenlenecektir.

T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI
ÇÖLLEŞME VE EROZYONLA
MÜCADELE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ